

OSALLISUUSTALouden TAUSTA

Ideat eivät synny tyhjiössä. Uusi tieto rakentuu aiemmin opitun päälle, ja tämä pätee sekä yksilöiden oppimiseen että ihmisyhteisöihin laajemmin. Onkin tärkeää tunnustaa nykyajassa vallitsevien ajatusmallien, ideoiden ja arvojen historia, jotta voidaan paremmin ymmärtää, miten tähän hetkeen on päästy.

Osallisuustalous on visio taloudesta, jossa tuotannosta, työnjaosta ja kulutuksesta päätetään demokraattisesti ja tasavertaisesti – kilpailuun, ahneuteen ja pelkoon perustuvan pakottamisen sijaan. Tämä on ollut muodossa tai toisessa monien ajatus toimivan talouden perusteista viimeksi kuluneen kahden vuosisadan aikana.

Osallisuustalous on myös teoreettinen malli, joka juontaa juurensa 1990-luvun alkuun. Mallissa ehdotetaan, kuinka jokaisen talousjärjestelmän tarvitsemia erilaisia taloutta koskevia päätöksiä voitaisiin tehdä paremmin.¹ Markkinatalouden perusteita ja niiden ongelmia tarkastelemalla päädyin yhdessä Michael Albertin kanssa pohtimaan sitä, miten taloudellinen

toiminta voisi rakentua toimivammalle, yksilöiden ja yhteisöjen vapauksia johdonmukaisesti kunnioittavalle pohjalle. Tämän työn tuloksena syntynyt mallinnus todisti ensimmäisen kerran, että vapauteen ja yhteistyöhön perustuva demokraattinen suunnittelu oli teoreettisesti mahdollinen ja toimiva. Perusteluillamme kyseenalaistimme myös huomattavan brittiläisen taloustieteilijän Alec Noven esittämän väitteen. Nove kirjoitti 1980-luvun alussa: »Monimutkaisessa teollisessa taloudessa sen osien keskinäinen suhde voi periaatteessa perustua joko vapaasti valittuihin, neuvottelulla sovittuihin sopimuksiin [markkinoihin] tai keskusvirastojen sitoviin ohjeisiin perustuvaan järjestelmään [keskussuunnitteluun]. Kolmatta tietä ei ole.»²

Osallisuustalouden ratkaisut vapaammasta, demokraattisemmasta ja ekologisesti kestävämmästä taloudesta pohjautuvat kuitenkin lukuisiin erilaisiin talouskokeiluihin ja ideoihin viime vuosisadoilta. Osallisuustalous on siis pikemminkin osa talous- ja aatehistoriallista jatkumoa sen sijaan, että kyseessä olisi valmis pohjapiirros tulevaisuuden taloudelle.

Historiallisesti idea osallisuustalouden kaltaisesta reilun yhteistyön taloudesta juontaa juurensa vapaushenkisen ajattelun ja klassisen liberalismiin suuriin nimiin, kuten Adam Smithiin, John Stuart Milliin, Bertrand Russelliin ja Wilhelm Humboldtiin. Taustalla on ajatus vapaista yksilöistä ja yhteisöistä, jotka ohjaavat itse omaa taloudellista kohtaloaan. Vapaushenkiseen ajatteluun on pitkään kuulunut esimerkiksi ajatus siitä, että kaikilla ihmisillä on oltava samantarvoiset lähtökohdat yhteisen hyvän kasvattamiseen omalla työllään.

Samoin klassisen liberalisminkin kantaviin ajatuksiin on kuulunut ajatus ulkoapäin määritellyn työn ongelmista. Esimerkiksi oman työpanoksen myyminen toisten omistamiin ja johtamiin projekteihin on vapaushenkisten ajattelijoiden mukaan eräänlainen orjuuden muoto. Heidän mukaansa ei ole ihanteellista, että yksilö on pakotettu jättämään omat kykynsä ja halunsa sivuun vuokratessaan tietotaitoaan muiden määrittelemään työhön. Monet tunnetut ajattelijat, kuten Adam Smith ja John Locke, toivat selkeästi esiin sen, ettei toimivassa taloudessa saisi vallita valtavia varallisuuseroja eikä omistuksilla saisi määrittää toisten ihmisten hyvinvoinnin tasoa tai ajaa heitä köyhyyden edessä pakolla töihin. Näiden ongelmien ratkaisu onkin hyvin vaikeaa markkinatalouksissa, ja osallisuustalous pyrkii avaamaan uudenlaisia ratkaisuja modernin talouden toimintaan näiden klassisen liberalisminkin periaatteiden pohjalta.

Vapaushenkisessä taloudessa ihmiset päättävät omista työtavoistaan ja työn sisällöstä. Muuten yksilö on väistämättä jossain määrin alisteinen toisen ihmisen, esimerkiksi yrityksen johtajan tai omistajan, toiveille ja käskyille. Nykyiset työmarkkinat pakottavat ihmisiä tarpeettoman usein vaikeisiin valintoihin ja epätoivoisiin tilanteisiin. Itsejohdettu ja palkitseva työ ei ole monien saavutettavissa. Mielekkään työn mahdollistavista korkeista asemista joudutaan käymään armotonta kilpailua siinä tapauksessa, jos ei ole syntynyt ja kasvatettu valmiiksi näihin asemiin. Kilpailuun lähdetään hyvinkin vaihtelevista lähtökohdista.

Osallisuustalouden taustalla vaikuttavat ajatukset toimivasta taloudesta ovat yhtä vanhoja kuin kapitalismi itse. Näitä aja-

tuksia tukee nyt muodollinen teoreettinen malli, joka osoittaa tasavertaiseen yhteistyöhön perustuvan talouden olevan teoreettisesti mahdollista. Monet yritysten ja yhteisöjen toteuttamat käytännön projektit osoittavat jo nyt, että työntekijöidensä johtamien yritysten ja kuluttajien välinen demokraattinen taloudellinen päätöksenteko voi toimia. Osallisuustaloutta ei kuitenkaan ole vielä toteutettu laajemmin käytännössä. Yhteiskunnan ongelmat ovat kaikessa musertavuudessaan vakavia, ja ekologisesti kestävä ja osallistavan demokraattisen yhteiskunnan maali hämöttää vielä kaukana. Tarkalleen osallisuustalouden kaltaista taloutta nähdään tuskin koskaan sellaisenaan, mutta sen ratkaisut tarjoavat hyödyllistä tukea paremman talouden kehittämistyössä. Osallisuustalouden ideat helpottavat myös nykytalouden ongelmien johdonmukaista tarkastelua, sillä jo lähtökohtaisesti toisenlaisille periaatteille rakentuva talousmalli helpottaa irtiottoa markkinatalouden lainalaisuuksista, jotka ovat hallitsevia nyky-yhteiskunnan eri alueilla.

Maailmantalouden kriisiytyessä, ilmastokatastrofin edetessä ja yhteiskunnallisen kerrostumisen voimistuessa on entistäkin tärkeämpää tehdä johdonmukaista työtä sellaisen vapaushenkisen talouden rakentamiseksi, joka todella pystyisi turvaamaan kaikkien ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin. Tämä työ tulisi nähdä yksittäisten uudistusten sijaan osana pitkää historiallista jatkumoa, jonka aikana on jo saavutettu lukuisia parannuksia ihmisten enemmistön asemaan ja hyvinvointiin.

Osallisuustalouden malli tarjotaan tässä teoksessa avuksi elintärkeän keskustelun viemiseksi eteenpäin. Haluan aloittaa keskustelun, johon sinäkin voit osallistua.

VIITTEET

1. Michael Albert & Robin Hahnel, *The Political Economy of Participatory Economics* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1991), »Socialism As It Was Always Meant to Be», *Review of Radical Political Economics* (24, 3 & 4), fall and winter 1992: 46–66 ja »Participatory Planning», *Science & Society* (56, 1), spring 1992: 39–59.
2. Alex Nove, *The Economics of Feasible Socialism* (Lontoo: Allen & Unwin, 1983): 44.